

تربیت فرزند خلاق

(بررسی نظریه ها و سبک ها)

زینب حامدپور

www.ketab.ir



- سرشناسه : حامدپور، زینب، ۱۳۶۱-
عنوان و ناو پدیدآور : تربیت فرزند خلاق (بررسی نظریه‌ها و سبک‌ها) / زینب حامدپور.
مشخصات نشر : خراسان رضوی: انتشارات جالیز، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری : ۱۰۹ ص.
شابک : ۲۵۰۰۰۰ ریال: ۳-۲۱-۷۲۶۳-۶۲۲-۹۷۸-۶۱۳۱۹۴۵
وضعیت فهرست نویسی : فیبا
یادداشت : کتابنامه: ص. ۱۰۴.
موضوع : خلاقیت در کودکان -- ایران -- نمونه پژوهی
موضوع : Creative ability in children -- Iran -- Case studies
موضوع : اندیشه و تفکر خلاق در کودکان -- ایران -- نمونه پژوهی
موضوع : in children-- Iran -- Case studies Creative thinking
موضوع : تربیت خانوادگی -- ایران -- نمونه پژوهی
موضوع : Domestic education -- Iran-- Case studies*
موضوع : والدین و کودک-- ایران -- جنبه‌های روان‌شناسی -- نمونه پژوهی
موضوع : Iran -- Case studies --Parent and child-- Psychological aspects
رده بندی کنگره : ۵۹۷.۵
رده بندی دیویی : ۲۱۴/۵۷۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی : ۶۱۳۱۹۴۵



تربیت فرزند خلاق (بررسی نظریه‌ها و سبک‌ها)

مولف: زینب حامدپور

ناشر: نشر جالیز

چاپ: بهار ۱۳۹۹ / ۱۰۰۰ نسخه

قطع: وزیری / تعداد صفحه: ۱۰۹

قیمت: ۲۵۰.۰۰۰ ریال

شابک: ۳-۲۱-۷۲۶۳-۶۲۲-۹۷۸-۶۱۳۱۹۴۵

طراح جلد: صالح مقدم

صفحه آرائی: محمد ناصر مرادپور

حق چاپ محفوظ است

آدرس: مشهد بلوار شهید رضوی روبروی درب دانشکده روانشناسی دانشگاه فردوسی

تلفن ۰۹۱۵۸۳۱۹۵۳۵ - ۰۹۱۵۹۳۰۹۹۶۳ - ۰۵۱۳۸۷۹۵۲۸۸

فهرست مطالب

۹	مقدمه
۱۳	بیان مسئله
۱۷	اهمیت موضوع
۲۱	تعاریف
۲۵	خلاقیت و نوآوری
۲۷	معنا و مفهوم خلاقیت
۲۸	تعریف خلاقیت
۳۱	نظریه‌های خلاقیت
۳۱	خلاقیت به عنوان ودیعه الهی
۳۲	خلاقیت به عنوان دیوانگی
۳۳	خلاقیت به عنوان نبوغ شهودی
۳۳	خلاقیت به عنوان نیروی حیاتی
۳۴	نظریه تداعی گرای
۳۴	نظریه گشتالت
۳۵	نظریه روانکاوی
۳۶	نظریه انسان گرایی کارل راجرز و آبراهام مازلو
۳۸	نظریه رشد روانی - اجتماعی اریک اریکسون
۳۹	نظریه سینکتیکز یا بدیعه پردازی گوردون
۴۰	تفاوت خلاقیت با نوآوری
۴۱	ارتباط خلاقیت با هوش
۴۶	خلاقیت و عملکرد نیمکره‌های مغز
۴۸	ویژگی‌های شخصیتی و خصوصیات افراد خلاق
۵۲	تخیل بستر خلاقیت
۵۴	خلاقیت در موج سوم
۵۵	خلاقیت به عنوان فرآیند
۵۸	خلاقیت استعدادی برای تمام عمر
۶۲	تأثیر متقابل معلمان - شاگردان و خلاقیت
۶۴	راه‌های آموزش و پرورش خلاقیت
۷۳	خلاقیت و مقاومت سازمان‌های آموزشی

۷۵	عوامل بازدارنده خلاقیت (کشنده‌های خلاقیت).....
۷۹	تأثیرات فرهنگ و محیط بر خلاقیت.....
۸۲	سبک‌های فرزند پروری و خلاقیت.....
۸۴	۱. سبک فرزند پروری مقتدرانه.....
۸۵	۲. سبک فرزند پروری مستبدانه.....
۸۶	۳. سبک فرزند پروری آسان‌گیرانه.....
۸۶	۴. سبک فرزند پروری بدون دخالت (بی‌توجه).....
۸۸	سلطه‌جویی والدین مانع بروز خلاقیت فرزندان.....
۹۱	تنوع فرهنگی در رابطه با فرزند پروری.....
۹۲	تحقیقات انجام شده.....
۹۲	تحقیقات داخلی.....
۹۵	تحقیقات خارجی.....
۱۰۰	نتیجه‌گیری.....
۱۰۱	پیشهادات.....
۱۰۱	الف: پیشنهادات کاربردی.....
۱۰۴	منابع و مآخذ.....

مقدمه

خلاقیت و نوآوری از الزامات اساسی زندگی پیچیده، مدرن و شتابان جوامع و انسان های امروزی است. بدون درک اهمیت این الزام، ما باید تن به رکود، عقب ماندگی، افول زندگی و مرگ تدریجی بدهیم. همواره تغییرات سریع به ما ندا می دهد که ای انسان " نابودی در انتظار شماست، مگر اینکه خلاق و نوآور باشید " (حاجی دخت، ۱۳۸۷، ص ۸۹). مخاطب هشدار فوق رهبران جامعه، سیاستگزاران، خانواده ها و سازمان های آموزشی می باشند که مسئولیت خطیر تعلیم و تربیت نسل های جوان را عهده دار هستند تا راه و روش مناسب نیل به هدف فوق را انتخاب و در پیش گیرند. بی شک راه توسعه و ترقی کشور و غنای زندگی افراد آن از مسیر به فعل آوردن استعدادها و توانمندی های مادی و معنوی به دست می آید. در این راستا هیچ چیزی ارزشمندتر و حیاتی تر از توجه به قوای خلاقه سرمایه های انسانی نیست. گذار از سنت به مدرنیسم، توسعه اقتصادی و ارتقای سطح زندگی، استقرار سیستم دموکراسی، توسعه فرهنگی، الگوبرداری از سیستم های پیشرفته می تواند ازجمله استراتژی های مناسب باشد. کودکان، نوجوانان و جوانان مستعد سرمایه های ارزشمندی هستند که به فراوانی در کشور وجود داشته و می توانند عامل امیدواری باشند چرا که این کشور و جامعه جز جوانان به دست کسی ساخته نخواهد شد، اما بدانیم چنین هدفی به آسانی به دست نمی آید چرا که به برنامه ریزی، سرمایه گذاری، تحولات فرهنگی، تغییر نگرش، مدیریت و... نیاز دارد. بدیهی است از میان عوامل مختلف مربوط به موضوع، شاید شناسایی و پرورش خلاقیت آن دسته از دانش آموزان مستعد و مشغول تحصیل در مراکز پرورش استعدادها درخشان اهمیت ویژه ای داشته باشد. بنابراین درصدد برآمدیم تا با انجام تحقیقی در زمینه میزان خلاقیت آنان و ارتباط آن با نگرش ها و روش های تربیتی والدین، اهمیت موضوع را اثبات و یادآور شویم.

ادوارد دوبونو^۱ (۱۹۹۲) در کتاب خلاقیت کارآمد می گوید " هیچ چیز سودمندتر و باشکوهتر از این نیست که ایده ی جدید و ثمربخشی اهداف شما را برآورده سازد " (قاسمی، ۱۳۷۶، ص ۲۰). خلق فکر، ایده و مفاهیم نو همواره اساس اختراعات، اکتشافات و پیدایش راه های مناسب برای حل مسائل و مشکلات در زندگی انسان به شمار می آیند. جوامع پیشرفته و متمدن گذشته و حال پیوسته به ارزش و اهمیت این جنبه از توانایی های ذهنی و

^۱ - Edward De Bono

فکری انسان توجه نموده و درصدد تقویت آن برآمده و از این طریق به توسعه، رفاه، ترقی و خوشبختی نائل آمده‌اند. چراکه بقول ارسطو "ابتکار یگانه عامل مؤثر در پیشرفت انسان به شمار می‌آید" (مؤید نیا، ۱۳۸۴، ص ۱۶۵). به این ترتیب ضعیف بودن فرآیند بروز خلاقیت‌ها در جوامع عقب‌مانده نیز موجب بدبختی، فقر و فلاکت خواهد بود. در دنیای پیچیده کنونی که شاهد رقابت‌های بسیار فشرده جوامع مختلف برای دستیابی به جدیدترین تکنولوژی‌ها و منابع قدرت هستیم، افراد تیزهوش، خلاق و صاحبان اندیشه‌های نو و مبتکرانه، همانند گران‌بهاترین سرمایه‌ها، از جایگاه بسیار والا و ارزشمندی برخوردار هستند به طوری که بقول توین بی^۱ شانس به دست آوردن خلاقیت بالقوه، می‌تواند موضوع زندگی و مرگ هر جامعه‌ای باشد (کفایت، ۱۳۷۳، ص ۳). بی‌مبالغه می‌توان گفت که وجه مشخص و بارز جهان امروز، همانا تغییر و تحول است که هیچ زمینه‌ای بدون تأثیر آن باقی نیست چرا که بقول هراکلیتوس در حیات چیزی پایدار نیست مگر دگرگونی. بر این اساس امرسون ثبات احمقانه را زائیده مغزهای کچک می‌شمارد (مؤیدنیا، ۱۳۸۴، ص ۱۶۴). صرف تغییر ارزش تلقی شده و عاملان تغییر نوآوران ارزشمند محسوب می‌شوند که دگرگونی‌ها را با امید به بهبودی هرچه بیشتر و بیشتر سبب می‌شوند از این رو هرگونه اختراع، اکتشاف، ابتکار و ابتکار خود اشکال تحول بوده و موجب تغییرند (غنی زاده، به نقل از سیدعباس زاده، ۱۳۸۷، ص ۱).

بدیهی است خلاقیت صرفاً مشتمل بر تفکر و عملکرد ذهنی افراد خاص و عرصه‌های ویژه زندگی نیست بلکه تقریباً تمامی افراد اعم از دانش‌آموز، دانشجو، کارمند، کشاورز، خانه‌دار و... در مدرسه، محیط کار و مزرعه حتی با دارا بودن حد متوسط بهره هوشی می‌توانند دارای عملکرد خلاقانه در زمینه‌های مختلف زندگی باشند. تحقیقات اخیر تورنس^۲ (۱۹۷۳) و پارتز (۱۹۶۳) و دیگران نشان داده است که خلاقیت در تمام فعالیت‌های فردی و گروهی مشاهده شده و با شدت و ضعف بالقوه قابل پرورش، در همه انسان‌ها وجود دارد (همتی، ۱۳۸۷، ص ۱۲). تورنس و تورنس (به نقل از اونیل، عابدی و اسپیل برگر^۳، ۱۹۹۴) اشاره می‌کنند که طی ۱۵ سال تجربه مطالعاتی و آموزش تفکرات خلاق، شواهدی را یافته‌اند که نشان می‌دهند خلاقیت را می‌توان

^۱ - Toyenbee

^۲ - Torrance

^۳ - O'Neil " Abedi & Spial Berger

آموزش داد بر این اساس است که طی سال‌های اخیر پژوهش و ساخت آزمون‌های خلاقیت رونق پیدا کرده است (دائمی و مقیمی، ۱۳۸۳).

نوآوری و خلاقیت به عنوان ویژگی شگرف انسانی نه تنها در دوران کودکی و جوانی، بلکه در تمامی طول عمر قابل ظهور است. در واقع توانایی شخص برای خلاق و نوآور بودن ممکن است در مراحل به صورت کمون باقی بماند اما می‌توان آن را دوباره احیاء کرد (ساعتچی، ۱۳۷۱، ص ۱۲۴). پس همه ما ذاتاً واجد توانایی تفکر و عملکرد خلاقانه هستیم لکن به واسطه شرایط محیطی به جای آنکه راه‌های بروز آن را یاد بگیریم چگونگی سرکوب آن را فرا می‌گیریم یعنی می‌آموزیم که چگونه خلاق نباشیم (همتی، ۱۳۷۸، ص ۱) چنین برخوردی با خلاقیت نیاز مسلم جوامع، خانواده‌ها، محیط‌های آموزشی و کاری سنتی است. در محیط‌های سنتی رویارویی با مسائل، مشکلات و پدیده‌ها، واکنش‌های قالبی و راه‌های تجربه و تأیید شده را می‌طلبید (آقای بی فیشانی، ۱۳۷۷، ص ۱۵۸). برعکس برخی جوامع توسعه یافته فضای بسیار مساعدی برای بروز و رشد خلاقیت دارند مثلاً امروزه در ایالات متحده آمریکا، خلاقیت در زمینه‌های علمی و تکنولوژی، بالاترین پاداش‌ها را دریافت می‌دارد (کلمن^۱، ۱۹۶۰) بنابراین بی جهت نیست که حدود یک سوم اختراعات مهم جهان بنام آمریکا ثبت شده است.

هرچند فرض است که خلاقیت به عنوان توانایی ذهنی ابداع و نوآوری از ابتدای زندگی بشر وجود داشته و همواره نیز ارزشمند بوده است لکن توجه به آن در طول تاریخ، بیشتر به عنوان نتیجه طبیعی عملکرد ذهنی افراد با هوش و مستعد تلقی گردیده و تا یک قرن پیش مطالعه اختصاصی در مورد آن صورت نگرفته بود؛ اما خوشبختانه امروزه دانشمندان، متخصصان، کتابها، مجلات، تست‌ها و... زیادی وجود دارند که اختصاصاً به بحث خلاقیت می‌پردازند. با وجود این، توجه علمی به بحث خلاقیت عمر چندان طولانی ندارد در واقع تاریخچه مطالعات علمی در مورد خلاقیت و عناصر تشکیل دهنده آن به بیش از یک قرن نمی‌رسد. موضوع خلاقیت ابتدا مورد توجه دانشمندان علوم اجتماعی و روانشناسی قرار گرفته و برای اولین بار دانشمندی بنام گیلفورد^۲ در سال ۱۹۵۰ میلادی تحقیقات علمی خود را در مورد ماهیت، عناصر تشکیل دهنده و کارکرد تفکر

^۱ - Coleman

^۲ - Guilford



خلاق شروع نموده است (طالب زاده، ۱۳۷۵، ص ۱ و ۲). با فرض اینکه والدین و مربیان از مهم‌ترین عوامل حمایت‌کننده بروز خلاقیت کودکان هستند ضروری خواهد بود که برنامه آگاه‌سازی خانواده‌ها، معلمان و مسئولان آموزشی کشور در این خصوص با اهمیت تلقی گردیده و شناخت شیوه‌های تقویت بروز خلاقیت کودکان و نوجوانان مدنظر قرار گیرد.